

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

ГОРБИК Володимир Миколайович

УДК 661.35.081

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНО-
ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РЕГІОНІВ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

КИЇВ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Науковий консультант – доктор наук з державного управління, професор **ВОЙТОВИЧ Радмила Василівна**,
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, ректор.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор **МИКОЛАЙЧУК Микола Миколайович**,
Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри економічної та фінансової політики;

доктор наук з державного управління, професор **ІВАНОВА Тамара Вікторівна**,
Національний авіаційний університет, професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств;

доктор наук з державного управління **ІГНАТЕНКО Олександр Павлович**,
Проект «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС),
старший експерт з міжвідомчої співпраці та економічного розвитку.

Захист відбудеться *06 березня 2020 року о 12-й годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, ауд 201.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17.

Автореферат розісланий *04 лютого 2020 року*.

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

О. А. Линдюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У класичній тріаді факторів виробництва (земля – з водними й лісовими ресурсами, корисними копалинами; праця – робота і можливості людей; капітал – основні фонди та оборотні кошти), за історично визначальним профілем і змістом державного управління регіональною економікою, найпершим є природно-ресурсний потенціал, потужність, просторова і галузева алокація якого в поєднанні з соціально-економічними факторами і визначають результативність впливу держави на виробничу спеціалізацію територій, їх самодостатність чи депресивність.

Актуальність проблеми комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом зумовлена тим, що кожен регіон з позицій наявних об'єктивних можливостей не тільки спеціалізується на певній продукції в системі міжгалузевого перерозподілу, а й повинен здійснювати комплексний підхід до використання продуктивних сил у межах формування раціональних галузевих і територіальних пропорцій з їх оптимальним співвідношенням на основі ефективної регуляторної діяльності органів публічного управління всіх рівнів, забезпечення нормальних умов виробництва і задоволення потреб населення.

Така необхідність визначається низкою обставин. З одного боку, упродовж останніх років світова спільнота вступила в турбулентну фазу розвитку, багато в чому зумовлену зростанням чисельності населення за інтенсивного розвитку промисловості, на тлі поступового виснаження і дефіцитності природних ресурсів з низьким рівнем переробки та подорожчанням їх видобутку, у зв'язку з переходом до більш складних умов і наближенням до збиткової зони. З другого боку, використання природно-ресурсного потенціалу є первинною і безпосередньою основою функціонування сільського господарства, мисливства та лісового господарства, рибальства й рибництва, видобутку корисних копалин; опосередковано – обробних виробництв, виробництва і розподілу електроенергії, газу та води, а також будівництва, з формуванням більшої частини доходів регіонів.

Інфраструктурно-посередницькі й соціальні галузі (торгівля, фінансова сфера; освіта, охорона здоров'я та ін.), які забезпечують виробництво і створюють умови для обігу товарів, надають різноманітні послуги споживачам, замикаючи систему циклу відтворення розвитку. За цих умов усе більш лімітованими і важливими елементами державного управління, спрямованого на соціально-економічний розвиток територій, стають – ефективніше використання природних ресурсів, які виснажуються, і структуризація виробництва з позицій підвищення в регіональній економіці частки видів економічної діяльності з більшою доданою вартістю, які багато в чому використовують сировину і продукти, вироблені на основі природно-ресурсного потенціалу.

На підставі аналізу наукових джерел, нормативно-правової бази та практики з'ясовано, що одним з основоположних законів ринкової економіки є закон рідкості, обмеженості ресурсів, під впливом якого в державному управлінні регіональною економікою проявляється низка тенденцій розвитку,

пов'язаних, по-перше, зі зростанням витрат, а по-друге, зі зниженням прибутковості виробництва. Саме тому і постає необхідність оцінки ресурсів. Протидіяти згаданим тенденціям має виважена регуляторна політика, яка має передбачати взаємозамінність ресурсів і галузей діяльності, можливу мінімізацію виробничих витрат, забезпечення граничної прибутковості використовуваного потенціалу. З огляду на це виникає потреба реалізації комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів України, його результативної методології, інструментарію, позиціонування на основі нової природно-економічної парадигми сталого регіонального розвитку, що містить низку постулатів та імперативів оцінки, а також більш повного й ефективного використання наявних об'єктивних можливостей та інноваційних факторів. Загалом, прискорене наближення до дефіциту природних ресурсів із подорожчанням їх видобутку може спричинити початок занепаду нашої цивілізації вже до середини нинішнього століття.

У дослідження проблеми державного управління збалансованим розвитком регіонів, обґрунтування шляхів розв'язання теоретичних проблем і визначення пріоритетів комплексного розвитку регіонів України значний внесок зробили наукові праці таких учених, як: О. Жихор та Т. Куценко, М. Джаман, Н. Малиш, О. Пристайко, Є. Хлобистов, О. Фурдичко, В. Паштецький, В. Хлівна, О. Алимов, І. Бистряков, В. Голян, З. Герасимчук, Б. Данилишин, М. Долішній, В. Кравців, М. Лендел, В. Мікловда, М. Хвесик.

Питанням реалізації, вдосконалення механізмів державного управління розвитком регіонів велику увагу у своїх працях приділили відомі науковці В. Бакуменко, В. Воротін, А. Гнатенко, В. Князев, Ю. Ковбасюк, О. Коротич, Т. Іванова, О. Ігнатенко, М. Латинін, С. Майстро, М. Миколайчук, Н. Нижник та ін. Проте пошук шляхів узгодження інтересів суб'єктів державного управління природно-економічним потенціалом регіонів потребує розкриття сутності та змісту механізмів державного управління, узагальнення ідей та поглядів на формування механізмів і технологій державного управління розвитком ПЕР регіонів України, спираючись на досягнення передової суспільної думки, які дають можливість суттєво переглянути попередні уявлення про діяльність у цій сфері, обґрунтувати її основу та форми, методи й засоби впливу. У контексті вищевикладеного і обґрунтовується вибір автором теми дисертації, виділення її в окремий напрям наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося згідно з комплексним науковим проектом “Державне управління та місцеве самоврядування” (ДР № 0199U002827) Національної академії державного управління при Президентіві України за темою “Теоретико-методологічні засади публічного управління розвитком регіонів у процесі розбудови сервісно-орієнтованої держави” (ДР № 0117U002866), у межах якої автором як науковим співробітником розроблені основи функціонування комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів України, засади його методологічного та інструментального забезпечення, а також підходи до позиціонування.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів на основі формування методології відображення об'єктивної дійсності та процесів вироблення знань про регіональний розвиток.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі завдання:

- узагальнити теоретико-методологічні засади державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- розробити структурно-функціональну модель механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- обґрунтувати зміни у відтворенні процесів екологізації державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- визначити та охарактеризувати складові механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- виявити особливості державного регулювання, інноваційно-інвестиційного та інформаційного забезпечення механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- проаналізувати засади регіонального маркетингу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- сформулювати умови реалізації функцій стимулювання та управління трансформаціями відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів;
- концептуалізувати інституціональне забезпечення та маркетингову складову функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- розробити практичні положення та рекомендації щодо екологізації, ресурсозбереження та кластеризації в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів.
- розв'язати прикладну наукову проблему формування теоретико-методологічних засад державного управління природно-економічним потенціалом регіонів.

Об'єкт дослідження – відносини, пов'язані з державним управлінням потенціалом регіонів України.

Предмет дослідження – комплексний механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів України: методологія, інструментарій, позиціонування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є класичні та сучасні теорії, концепції, дослідження природно-економічного та регіонального розвитку, сучасні здобутки теорії державного управління. Для досягнення поставленої мети в процесі дисертаційного дослідження використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема:

- теоретичного узагальнення та систематизації – для узагальнення теоретико-методологічних засад державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;
- синтезу та моделювання – для розробки структурно-функціональної

моделі механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, формулювання умов реалізації функцій стимулювання та управління трансформаціями відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів;

- статистичного аналізу – для обґрунтування змін у відтворенні процесів екологізації державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;

- аналізу, узагальнення та групування – для визначення та характеристики складових механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;

- зіставно-порівняльного аналізу – для виявлення особливостей державного регулювання, інноваційно-інвестиційного та інформаційного забезпечення механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;

- системно-аналітичного – для аналізу засад регіонального маркетингу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;

- факторного і компонентного аналізу – для концептуалізації інституціонального забезпечення та маркетингової складової функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;

- діалектичний метод – для розроблення практичних положень та рекомендацій щодо екологізації, ресурсозбереження та кластеризації в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є загальнодержавні нормативно-правові акти, звіти щодо сталого розвитку регіонів та лісової галузі державних статистичних установ, міністерств, відповідно до напрямів діяльності, експертні звіти дослідних агенцій, праці провідних зарубіжних і вітчизняних науковців, інтернет-джерела, а також матеріали авторських досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів, здобутих на основі розроблених у дисертації наукових положень, визначається тим, що вони дають змогу в комплексі розв'язати прикладну наукову проблему із формування теоретико-методологічних засад державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Отримані теоретичні та прикладні результати, які становлять наукову новизну дослідження, полягають у тому, що:

вперше:

- розроблено структурно-функціональну модель комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, яка описує сукупність виконуваних ним функцій, характеризує його морфологію (склад функціональних підсистем, їх взаємозв'язки), дозволяє здійснити вивчення внутрішнього стану об'єктів та їх поведінку, розкриває особливості структурних елементів, етапи формування, послідовний зв'язок цих елементів, особливості підготовки актів державної політики регіонального розвитку, надає уявлення про характер, послідовність та склад стадій та етапів роботи, сукупність процедур і залучених засобів, взаємодію учасників нормотворчого процесу;

- систематизовано розрізнені знання про предмети та явища функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів у єдину наукову систему, встановлено ознаки їхньої єдності

та визначено напрями реформування означеного механізму, основними з яких є необхідність побудови екологічно орієнтованої регіональної економіки, формування та реалізація державної політики на основі розвитку соціально-еколого-економічних систем на підставі єдності та взаємозв'язку її складових, а саме: політико-інтеграційної; адміністративно-правової; соціально-економічної; громадсько-освітньо-культурної;

– визначено еколого-економічні чинники формування державної політики зміцнення природно-економічного потенціалу регіонів, які, з одного боку, спрямовуються на запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, а з другого – на активізацію природоохоронної діяльності, що ґрунтується на розумінні необхідності переходу від антропоцентричного типу суспільної свідомості до екоцентричного, та запровадження в регіонах моделі “зеленої” економіки, урахування наслідків глобальних змін клімату в державній екологічній політиці, посилення відповідальності за порушення вимог природоохоронного законодавства, гармонізацію державної політики з наявними міжнародними нормами щодо захисту довкілля;

– концептуалізовано інституціональне забезпечення та маркетингову складову функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів в умовах змін, на основі концепту пізнавальної діяльності в організаційних системах регіонів, що несе комплексну інформацію про реалізацію державної регіональної політики стимулювання їх розвитку з використанням маркетингу відносин для зміцнення ринкової позиції та інтегрованого впливу сукупності маркетингових інструментів на суб'єктно-об'єктну взаємодію, а також маркетингового менеджменту для взаємодії цих інструментів і менеджменту щодо адаптації підприємств регіону до змін середовища та ефективного розподілу обмежених ресурсів;

удосконалено:

– підходи до обґрунтування інституційних змін у частині добору сукупності доказів, фактів, аргументів для підтвердження пріоритетності правових, економічних, соціальних, екологічних, гуманітарних та організаційних засад державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, відтворення процесів екологізації на основі раціонального природокористування й застосування нових технологій, прогресивної організації маловідходних і безвідходних виробництв з урахуванням наявності взаємозв'язку та взаємозумовленості будь-яких дій із дотриманням екологічних вимог до науково-технічного процесу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;

– складові механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів на міжгалузевому та територіальному рівнях щодо врахування цільового, нормативно-правового, організаційного, економічного та інформаційного компонентів, форм, методів і важелів їх реалізації, що дають можливість регулювати зміни для забезпечення всебічного зростання, характеристики процесів державного управління з точки зору послідовного виконання функцій, забезпечення цілеспрямованості, ефективності й можливості діяльності в умовах здійснення цих процесів стосовно досягнення

конкурентоспроможності регіонів на основі їх динамічного, збалансованого розвитку для підвищення рівня життя населення;

– засади регіонального маркетингу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, які відрізняються в частині його використання як інструменту стимулювання взаємозв'язків між регіонами України, складової частини регіональної економічної політики, що відрізняється від традиційного маркетингу спрямованістю на вирішення проблем регіону та його територій і включає розробку й реалізацію концепції комплексного розвитку економіки та соціальної сфери, вирішення соціально-економічних проблем з урахуванням світових і національних тенденцій суспільного розвитку, природно-кліматичних умов, стандартів життя, інтелектуального і громадського потенціалу регіону та його ресурсних можливостей;

набули подальшого розвитку:

– узагальнення теоретико-методологічних засад державного управління природно-економічним потенціалом регіонів за працями вітчизняних та зарубіжних учених щодо категоріального забезпечення шляхом задоволення вимоги однозначної відповідності використовуваних термінів поняттям збалансованості розвитку, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і сфера споживання в суспільстві перебувають у межах здатності екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність нинішніх та майбутніх поколінь, та міжгалузевого підходу щодо розміщення сукупності галузей, які тісно взаємодіють за сировинними, проміжними та кінцевими продуктами, технологічними й іншими ознаками;

– концепції маркетингу, як інтегрованої цільової філософії, ідеології, стратегії та політики регіонального розвитку, в частині сукупності поглядів, уявлень про джерела, рушійні сили, напрями та перспективи розвитку регіонального маркетингу, спрямованого на досягнення стратегічних цілей, детермінанти причинності виникнення явищ та визначальних ознак зміни технологічних укладів щодо радикальних технологічних зрушень, які зумовлюють створення сприятливого інституціонального середовища, ресурсозбереження і зменшують ентропію розвитку природно-економічного потенціалу регіонів у механізмі державного управління за цим спрямуванням;

– організаційно-технологічне, регуляторне, інноваційно-інвестиційне й інформаційне забезпечення механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів у частині його впорядкування, приведення у систему та створення взаємодії частин цілого, їх об'єднання, побудови, встановлення взаємозв'язків стосовно процесів та способів реалізації функцій з використанням технологій управління за відхиленнями, ситуацією, результатами, цілями, потребами та інтересами для здійснення адміністративно-правового регулювання, модернізації і структурної перебудови галузей щодо диверсифікації означеного потенціалу, що уможливорює ефективну інтеріоризацію гуманістичних ідеалів та цінностей;

– розуміння умов реалізації функцій стимулювання й управління трансформаціями відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів, особливістю яких є формування креативного

інструментарію його розвитку в правовому, фінансово-економічному, організаційному, еколого-економічному та соціальному розрізах, досягнення рівноваги між економічною, соціальною ефективністю та екологічними обмеженнями, активізація регіональної політики стимулювання побудови конкурентоспроможного і високотехнологічного природно-економічного комплексу регіону та сприяння максимізації забезпечення споживчого попиту населення і потреб суб'єктів господарювання;

– практичні положення щодо позиціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, що відрізняються довгостроковістю стратегії екологізації, якій притаманні правильно обрані стійкі, захищені й пристосовані до майбутнього розвитку позиції, здатні еволюціонувати з урахуванням пріоритетності реалізації функцій мотивування, активізації процесів ресурсозбереження, концентрацією зусиль на ефективному використанні потенціалу регіонів з метою впровадження інвестиційних проектів із реалізацією новітніх форм кластеризації для формування регіонального ринку інновацій як системи трансформації людського, інтелектуального та соціального капіталу у промисловий та інвестиційний (венчурний) з реалізацією регіональної маркетингової стратегії.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення, висновки та рекомендації, розроблені автором та запропоновані в дисертації, можуть бути використані для: удосконалення процесу реалізації державного управління природно-економічним потенціалом регіонів України, покращення організаційного та нормативно-правового забезпечення. Наукові результати, отримані автором у процесі дисертаційної роботи, використані у практичній діяльності:

– народного депутата України – під час опрацювання та обговорення проекту Закону України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів до місцевих бюджетів”; проекту постанови Верховної Ради України “Про зміну економічної політики держави для захисту національних інтересів, розвитку економіки, подолання масової бідності та підвищення рівня життя громадян України” (довідка від 03.06.2019 № 203/15-19);

– Національної академії державного управління при Президентіві України – при підготовці навчально-методичних матеріалів; кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії – при розробці навчальної програми, навчально-методичного забезпечення спеціалізації “Управління регіональним розвитком” (акт про впровадження від 18.06.2019);

– Державного агентства лісових ресурсів України – при обґрунтуванні доцільності прийняття рішення запровадити в окремих областях та лісових угіддях, уражених масовим усиханням соснових насаджень, тимчасовий особливий режим лісокористування і лісозахисту (довідка від 21.06.2019 р. № 08-13/4949-19);

– Київської обласної ради – при складанні Програми соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2018 рік, яка

затверджена рішенням Київської обласної ради за № 398-21-VII від 27 квітня 2018 року (довідка від 25.06.2019 № 1438/03-01);

– Міністерства екології та природних ресурсів України – в цілому ряді проектів щодо державного управління розвитком потенціалу регіонів України (довідка від 03.07.2019 № 5/4-7/7109-19);

– Міжрегіонального управління національного агентства України з питань державної служби у м. Києві, Київській, Чернігівській та Черкаській областях – при здійсненні методичного та консультативного забезпечення діяльності територіальних органів виконавчої влади (довідка від 15.08.2019 р. № 478/ТОО4041-19).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним авторським науковим дослідженням. Основні наукові положення, наукова новизна, практичне значення та зроблені автором висновки і рекомендації одержані на основі власних авторських досліджень. З опублікованих у співавторстві наукових праць у дисертаційному дослідженні використані лише ті ідеї, які є результатом особистої роботи автора. Особистий внесок автора в колективних працях деталізований у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні та прикладні положення і висновки дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: “Аспекти децентралізації в управлінні природно-економічним потенціалом регіонів” (Київ, 2019); “Аспекти превентивної еколого-економічної політики в державному управлінні потенціалом регіонів” (Умань, 2018); “Проблеми регіонального розвитку та шляхи їх вирішення” (Харків, 2018); “Лісове господарство як об’єкт механізму державного управління в забезпеченні розвитку природно-економічного потенціалу регіонів України” (Польща, 2018); “Принципи як елемент механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів” (Запоріжжя, 2018); “Методологічні аспекти державного управління розвитком регіонів” (Запоріжжя, 2018); “Регіональний маркетинг в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом” (Київ, 2018); “Проблеми та напрями вдосконалення державної політики управління збалансованим розвитком лісогосподарського потенціалу регіонів” (Канада, 2019); “Регіональний маркетинг в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів України” (Відень, 2019); “Аспекти природно-техногенної та екологічної безпеки в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів” (Київ, 2019); “Прикладні положення функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів” (Нью-Йорк, 2019); “Інноваційні проекти в забезпеченні механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів” (Одеса, 2019).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані дисертантом самостійно та у співавторстві в 45 наукових працях, зокрема: 4 монографіях (із них: одна – одноосібна), 1 – навчальний посібник, 24 наукових статтях у наукових фахових виданнях (із них: 23 – одноосібні), зокрема – 4 статтях у зарубіжних виданнях (із них: 4 – одноосібні), 16 публікаціях в інших

виданнях (12 одноосібні), серед них – статті, матеріали і тези доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 525 сторінок. Обсяг основного тексту становить 442 сторінки. Дисертація містить: 6 таблиць, 34 рисунків та 11 додатків. Список використаних джерел налічує 422 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, наведено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання дисертаційного дослідження, об'єкт, предмет дослідження, наведено методи та інформаційну базу дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення, деталізовано апробацію результатів дослідження та публікації автора.

У **першому розділі** – *“Теоретико-методологічні засади державного управління природно-економічним потенціалом регіонів”* – проаналізовано вплив держави на розвиток природно-економічного потенціалу регіонів України, узагальнено надбання світової і вітчизняної думки науковців: теоретичні основи сучасного державного управління та регіональної політики досліджували такі відомі українські вчені, як В. Бакуменко, В. Бодров, О. Ігнатенко, Р. Калюжний, Ю. Лебединський, С. Мельник, Н. Нижник, Г. Одінцова, В. Олуйко, І. Розпутенко, В. Скуратівський, Л. Шкляр, В. Яцуба, В. Яцюк та ін.; теоретико-методологічні засади регіонального розвитку економіки України вивчали П. Беленький та О. Другов; окремі аспекти державного регулювання як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіонів – М. Бутко, Л. Подоляк; питання ефективного механізму державного управління регіонального розвитку стали предметом наукових досліджень О. Амоши, С. Білої, Д. Богині, В. Бодрова, В. Гейця, М. Корецького, Е. Лібанової, Ю. Наврузова, В. Юрчишина та ін.

Охарактеризовано особливості реалізації парадигми збалансованого розвитку в державному управлінні потенціалом регіонів. Значний інтерес у контексті цього напряму становлять наукові праці О. Олефіренка, К. Машненко, М. Хилько, Т. Галушкіної та О. Ліпанової, А. Балашова, Н. Реймерса.

Досліджено, що збалансований розвиток регіонів включає дії, процеси, в результаті яких відбувається зміна якості будь-яких практичних заходів та засобів, що забезпечують реалізацію державного управління, окремо або в комплексі шляхом переходу від одного якісного стану до іншого, вищого, у процесі здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування, відповідно до визначених напрямів екологізації, впливу на сфери та відносини суспільства з метою покращення їх функціонування та досягнення запланованих показників. Проаналізовано особливості екологізації в механізмі державного управління збалансованим розвитком регіонів, що передбачають дотримання екологічності управління на всіх етапах кожного

конкретного циклу державного управління, тобто при послідовному виконанні загальних функцій екологічного планування, екологічної організації, екологічної мотивації, екологічного контролю та аудиту, а також функцій, що їх пов'язують, а саме: прийняття екологічних управлінських рішень та комунікацій з урахуванням екологічних аспектів управління.

Досліджено еволюцію державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Обґрунтовано, що механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів у процесі своєї еволюції продовжує впливати на відтворювальні процеси та на розвиток економіки в цілому. Причому зміну механізму державного управління зумовлювали різні чинники, зокрема зміна технологічних укладів. Визначено, що технологічний уклад є одним із головних чинників, який являє собою замкнений цикл відтворення, що починається з видобутку природних ресурсів регіону, професійної підготовки працівників і завершується невиробничим споживанням. Саме технологічні уклади забезпечують наступність ряду природно-економічних явищ, у тому числі регіону.

Встановлено, що в межах конкретного технологічного укладу визначаються галузі-лідери, пріоритетні напрями розвитку виробництва, полюси зростання в регіонах. Це, своєю чергою, змушує переглянути механізм державного управління та особливості застосування окремих державних інструментів. Відповідно, зі зміною технологічного укладу змінюються погляди населення регіону на вироблену продукцію, вимоги до кінцевого продукту та послуг стають більш жорсткими, виникають нові запити й потреби. Вивчати їх і розробляти необхідний набір дій щодо їх задоволення покликаний механізм державного управління. Все це дозволяє говорити про адаптивність державного управління до сучасних умов і про можливість застосування універсальної методології на різних рівнях економіки.

Запропоновано основні напрями розвитку механізму державного управління ПЕП регіонів розглядати на галузевому та регіональному рівнях. Виділено, що серйозними перешкодами для забезпечення державного регулювання й підтримки господарської ініціативи на рівні регіону можуть стати консерватизм нераціональних й екстенсивних систем господарювання, які утворилися раніше. Механізм державного управління ПЕП регіонів є доволі складним і багатофункціональним, його застосування в конкретних випадках потребує оптимізації. Безумовно, що сприяти підготовці й подальшій реалізації регіональних соціально-економічних програм має прийняття відповідних державно-управлінських рішень. Проведений аналіз тенденцій розвитку структури механізму державного управління ПЕП регіону дозволив поглибити зміст деяких базових понять регіонального управління (взаємозв'язок організаційно-економічної, нормативно-правової складових регіонального механізму управління, забезпечення вертикальної і горизонтальної інтеграції його суб'єктів та ін.).

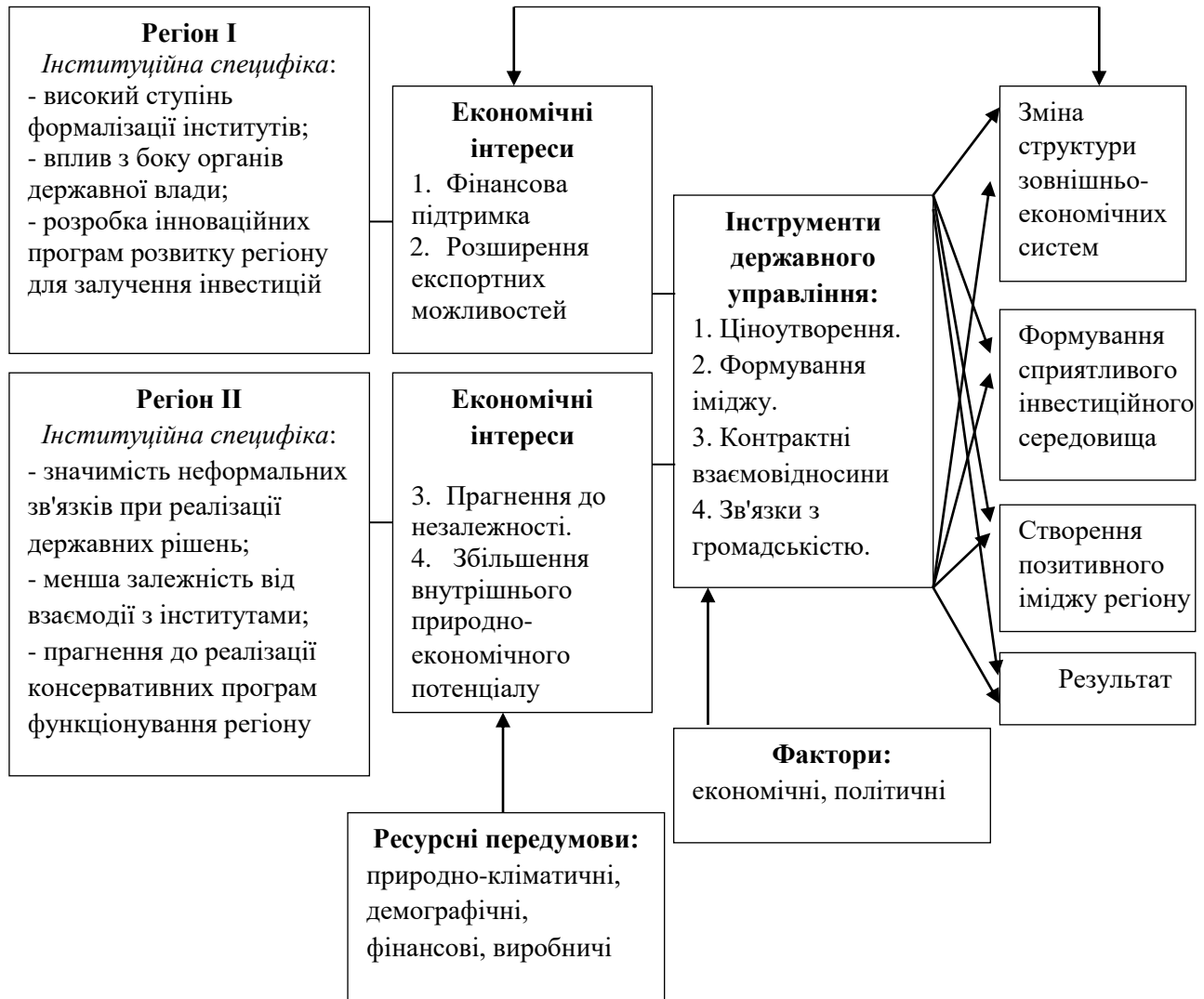
Доведено, що концепція маркетингу в державному управлінні може стати ефективним інструментом розвитку інтегрованих взаємозв'язків регіональних суб'єктів, оскільки застосування даної концепції дозволяє здійснювати збір інформації, що стосується можливостей виробництва регіону на мікрорівні та потреб регіонального ринку. Встановлено, що маркетинг у державному управлінні повинен орієнтуватися на формування сприятливих умов, які здатні підвищити рівень якості регіонального продукту; реалізація має бути спрямована на здійснення пошуку потенційних споживачів регіонального продукту і виведення регіону на лідируючі позиції на рівні міжрегіонального поділу праці з метою підвищення якості життя населення.

Проаналізовано вплив технологічних укладів на здійснення державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Визначено прямий зв'язок «технологічний уклад – концепція регіонального розвитку», зворотний зв'язок, хоча і менш помітний, але все ж об'єктивно існує, адже саме державне управління задає вирішальний вектор розвитку промислової бази. Висвітлено роль технологічних укладів та процесів відтворення у функціонуванні механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, яка полягає в тому, що, по-перше, їх зміна призводить до зміни застосовуваних інструментів державного управління; по-друге, провідне становище тих чи інших галузей впливає на пріоритетність певних сфер, сприяючи їх удосконаленню; по-третє, змінюються умови суспільного виробництва в межах технологічного укладу. Зазначено, що механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів у процесі своєї еволюції продовжує впливати на відтворювальні процеси і на розвиток економіки в цілому, причому зміні механізму державного управління сприяли чинники різного порядку. Одним із таких факторів є зміна технологічних укладів. Все це дозволяє говорити про адаптивність державного управління до сучасних умов і про можливість застосування універсальної методології на різних рівнях економіки.

У **другому розділі** – *“Інституціонально-еволюційна парадигма механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів”* – удосконалено модель комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, досліджено характер основних тенденцій формування структури механізму державного управління ПЕП регіоном, які пов'язані зі специфікою територій, трансформацією економіки, зміною екологічної ситуації та виявленням нових можливостей використання природних ресурсів: переосмислення внутрішнього змісту і призначення всіх елементів механізму державного управління ПЕП регіонів; взаємозв'язок організаційної, економічної, екологічної та соціальної складової цього механізму. Структурно-функціональна модель комплексного механізму державного управління ПЕП регіонів представлена як системна єдність таких підходів його формування: правовий, соціально-економічний, організаційний, методологічний і методичний (рис. 1).

Обґрунтовано, що структурно-функціональна модель комплексного механізму державного управління ПЕП регіонів має запроваджуватися в три етапи: перший етап – характеризується організаційно-інституціональним

процесом формування державної структури регіону. Формування, передусім, відбувається як створення структури державної інформації в межах наявних у тому чи іншому вигляді регіональних інформаційно-аналітичних систем; другий етап – пов’язаний із визначенням структури збалансованих показників сталого розвитку регіону, в тому числі для цілей територіального розвитку, і безпосередньо пов’язаний з комплексом маркетингових досліджень на конкретній території; третій етап – характеризується тим, що поряд із структурою збалансованих показників сталого розвитку регіону визначаються стратегічні орієнтири та формується базова схема планування територіального розвитку.

Джерело: складено автором

Рис. 1. Структурно-функціональна модель комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом

Встановлено, що до основних перешкод, які стримують запровадження механізму державного управління ПЕП, належать:

– технологічні перешкоди – пов’язані з недостатньою формалізацією процесу державного управління, необхідністю змінювати технологію ведення

бізнесу в регіональному масштабі або високою вартістю впровадження окремих технічних засобів, що сприяють розвитку механізму;

– організаційні перешкоди – пов'язані з неналежним сприйняттям керівництвом ідеї впровадження державної структури управління, необхідності реорганізації ряду інституційних структур, відсутністю розуміння механізму її реалізації і недостатньою забезпеченістю кадрами.

Запропонований механізм державного управління повинен досягти тактичних і стратегічних орієнтирів та сформулювати основні умови для досягнення цілей. Цей механізм є загальною системою, що включає цілі й завдання державного управління, функції, структури регіонального управління, нормативні акти.

Досліджено реформування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів на етапі викладу й аналізу обставин функціональної підтримки бізнесу регіону в системі координат “цілі – завдання – функції”. Обґрунтовано, що проведення заходів державного управління в умовах реформування механізму державного управління ПЕР регіонів має відбуватись з орієнтацією на особливості регіонального розвитку, в тому числі враховувати адміністративні обмеження; необхідність ведення, взаємопов'язаної, чітко скоординованої роботи з низкою адміністративно-управлінських структур, що відповідають за ефективне функціонування регіону. Реформування механізму державного управління ПЕР регіонів повинне передбачати адміністративне закріплення функцій та повноважень органів публічного управління, які стосуються проблем державного управління природно-економічною діяльністю, природно-економічного планування і розробки природно-економічних стратегій регіону. Запропонована управлінська діяльність повинна бути безпосередньо взаємопов'язана з функціонуванням усієї регіональної структури органів влади, що займаються питаннями ПЕР регіону.

Така робота має бути чітко скоординована, зокрема за допомогою безпосередньої взаємодії або співпраці з різного роду регіональними об'єднаннями. У підсумку це дасть можливість забезпечити єдність, спрямованість і масштабність дій із просування заходів у межах стратегічної програми регіонального розвитку, знизити дублювання функцій, обмінюватися досвідом.

З'ясовано, що інституційні зміни в механізмі державного управління ПЕР регіонів являють собою неформальний інститут, проте його компоненти є формальними елементами, оскільки вони діють за певними правилами і нормами, впливаючи на ПЕР регіонів. На сьогодні інституційні зміни державного управління відбуваються практично в будь-якій сфері діяльності, у зв'язку з чим необхідний механізм, що упорядковує застосування даних компонентів. Держава формує і контролює дотримання правових, етичних, антимонопольних та регулюючих норм у процесі господарювання і здійснення господарської

діяльності, задаючи формальні правила функціонування неформальних інститутів, а також визначає цільові індикатори самого процесу взаємодії й окреслює необхідні соціально значущі горизонти розвитку ринку. Визначено, що однією із базових засад успішного механізму державного управління ПЕП регіонів є формування розвиненого інституційно-правового середовища, інструментами якого є:

- законодавче підґрунтя;
- інституційна підтримка врядування;
- інституційно-правове підґрунтя для формування та вдосконалення механізму співпраці між регіонами, їх кооперації та інтеграції;
- інституційно-правове забезпечення використання наявного на регіональному рівні ресурсного потенціалу.

Доведено необхідність створення ефективного і прозорого, дієвого інституційного забезпечення, що включатиме взаємодію як держави, так і суспільства, та дозволить підвищити відповідальність державних органів влади щодо державного управління ПЕП регіонів.

Досліджено відтворювальні процеси екологізації в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Систематизовано процеси екологізації в регіоні за допомогою економіко-математичного моделювання, що дало змогу оцінити рівень ефективності діяльності механізму державного управління ПЕП за минулий період та спрогнозувати ефект від впровадження тих чи інших заходів державного управління на наступні роки. Проведено дослідження щодо формулювання загального підходу до моделювання еколого-економічних процесів регіону з максимальним урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища та можливості включення в структуру обмежень задачі моделювання обмежень діяльності підприємств, які надходять зі сфер зовнішнього середовища (екологічного, соціального, економічного, політичного, технологічного).

Зазначено, що в Україні є об'єктивна необхідність використання методів моделювання лісівничих процесів, які враховуватимуть екологічні, економічні та соціальні чинники, надаючи змогу швидше втілити принципи сталого розвитку в практику ведення лісового господарства. З'ясовано, що еколого-економічні чинники у формуванні державної політики управління потенціалом регіонів на регіональному рівні мають спрямовуватись на систематизацію функціонування механізму державного управління щодо визначення стратегії екологічно-безпечного розвитку регіонів та взаємовідносин із суб'єктами господарювання з метою створення умов розвитку ПЕП регіонів. Визначено, що регіону як адміністративно-територіальній одиниці властиві екологічні, географічні, соціальні, культурні, демографічні, економічні, фінансові, політичні та інші особливості. Досліджено, що еколого-економічна політика в механізмі державного управління ПЕП регіону передбачає такі види діяльності, як:

планування, реалізація, контроль, аналіз, виправлення та врахування помилок. Вивчення теоретико-методологічних засад державного управління реалізацією еколого-економічної політики на регіональному рівні показало, що вони утворюють сукупність форм, способів і методів, які застосовуються органами державної влади у процесі законодавчого та нормативно-правового урегулювання наявних екологічних проблем.

У **третьому розділі** – *“Організаційно-економічні і інноваційно-інвестиційні інструменти механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів”* – визначено, що природно-економічною системою є регіональна економіка, яка включає десять органічно взаємопов’язаних підсистем, у т. ч. навколишнє середовище, виробництво товарів та послуг, інноваційну та інвестиційну, фінансово-бюджетну, споживчу, інституційну, управлінську та соціальну, в межах яких забезпечується функціонування механізму державного управління ПЕР регіонів. Охарактеризовано структуру системи лісоуправління, включно з її підсистемами, відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (рис. 2).

Проаналізовано умови функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Досліджено поєднання і взаємодію підсистем ПЕР регіонів. На сучасному етапі розвитку регіонів України запропоновано забезпечення системності, цілісності, збалансованості, внутрішньої консолідації, адаптивності і стійкості її регіонів, що зумовило необхідність удосконалення методологічних основ державного управління ПЕР регіонів. Взаємодію підсистем ПЕР регіонів визначено роллю і значенням кожного елемента системи. Форму організації та взаємозв’язку між елементами системи визначає її зміст, при зміні організаційних форм та економічних відносин відбувається якісне перетворення системи ПЕР у галузі використання, охорони, захисту та відтворення потенціалу. На кожному етапі використання і відтворення здійснюється державне управління ПЕР регіонів України.

Досліджено особливості здійснення державного регулювання еколого-економічної діяльності в регіонах. До еколого-економічних заходів стимулювання екологізації виробничої сфери віднесено екологічну зношеність обладнання, коли техніка не відповідає новим екологічним стандартам і нормативам. Такий захід сприятиме інвестиціям у нове обладнання, технології, заміні старих машин, що не відповідають вимогам зі створення екологічно чистого виробництва. У зв’язку з цим запропоновано вводити прискорену амортизацію обладнання екологічного профілю, стимулюючи підприємство до реновації основних фондів, а не до капітального ремонту.

За цим методом амортизація у перші роки експлуатації повинна нараховуватися в більшому розмірі, ніж у наступні. Такий підхід до нарахування амортизації стимулює прискорення оновлення основних виробничих фондів екологічного призначення. У формуванні політики еколого-економічного

регулювання регіонального розвитку, зорієнтованої на екологічно безпечне відтворення, визначено, що головна роль повинна відводитися інвестиційно-фінансовій складовій, адже обмеженість фінансових ресурсів сьогодні є основним стримувальним фактором будь-яких заходів у сфері природокористування, особливо стратегічних.

Джерело: складено автором

Рис. 2. Концептуальна модель системи ресурсно-економічного лісоуправління

За результатами проведених досліджень встановлено, що інноваційно-інвестиційна складова в механізмі державного управління природно-

економічним потенціалом регіонів – організуюча, регулятивна та спрямовуюча інституціональна субстанція суспільства щодо утвердження сталого природно-економічного розвитку регіону, забезпечення його конкурентоспроможності та прогресивних структурних змін, насамперед технологічних, і є цілеспрямованою та скоординованою діяльністю органів державної влади загальнодержавного, галузевого, регіонального рівнів для впровадження комплексу заходів, спрямованих на створення системних інституціональних, економічних, аксіологічно-культурних, науково-технічних та інших засад, а також запровадження відповідних механізмів їх реалізації через залучення необхідних інвестиційних, інтелектуальних, інформаційних, матеріально-технічних, організаційних ресурсів (державних та недержавних) для стимулювання генерації й підтримки розвитку природно-економічного потенціалу на всіх рівнях та в усіх галузях економіки, але за переважної державної підтримки за встановленими законодавством пріоритетними напрямками.

Проаналізовано та доведено, що інформаційні технології в управлінні природно-економічним потенціалом регіонів України є засобом організації роботи з оброблення інформації та дослідження інформаційних процесів не лише на рівні регіону, а й на рівні суб'єкта господарювання. Ефективне використання інформаційних технологій дасть змогу створити позитивний образ регіону, забезпечити конкурентоспроможність і його інвестиційну привабливість, активніше використовувати внутрішні регіональні резерви; виробити й реалізувати послідовну стратегію розвитку регіону.

Обґрунтовано, що основним завданням Держлісагентства в державному управлінні збалансованим розвитком регіонів є:

– забезпечення реалізації державної політики у сфері лісового й мисливського господарства, а також охорони, захисту, раціонального використання й відтворення ресурсів лісу, мисливської фауни, підвищення ефективності лісового та мисливського господарства;

– здійснення державного управління у галузі лісового та мисливського господарства;

– організація виконання загальнодержавних, міждержавних і регіональних програм у сфері захисту, підвищення продуктивності, раціонального використання та відтворення лісів, а також участь у розробці та виконанні таких програм із питань використання та відтворення мисливської фауни, розвитку мисливського господарства, організація лісовпорядкування.

Запропоновано механізм державного моніторингу лісів з метою об'єктивного отримання інформації про їх стан, а також динаміки змін та ефективного прогнозу розвитку лісогосподарського потенціалу регіонів на основі системного підходу, головною складовою якого є аерокосмічні спостереження. Особлива цінність таких спостережень пов'язана із застосуванням багато- та гіперспектральних аерокосмічних знімальних систем. За допомогою таких систем

можна отримати дані про вікові характеристики, типи порід, захворюваність, екологічні порушення тощо; запровадити сучасні методи дистанційного зондування, що дасть можливість оцінювати характеристики стану лісового покриву і створити механізм державного управління розвитком лісогосподарського потенціалу регіонів на основі комбінованого використання даних просторового розрізнення; розробити докладні методичні вказівки щодо укладання середньомасштабних та оглядових карт лісового моніторингу із застосуванням технологій дистанційного зондування та геоінформаційних систем.

У четвертому розділі – “Регіональний маркетинг в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів” – досліджено комплекс маркетингу та його складові в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів (рис. 3).

Джерело: складено автором

Рис. 3. Формування та встановлення системи державного управління ресурсно-економічним потенціалом (в аспекті руху деревини)

Доведено, що реалізація маркетингового менеджменту сприятиме розширенню інформаційних потоків, підвищенню якості управлінських рішень, організації мобільності центрів відповідальності й аналізу показників, які характеризують ефективність господарської діяльності. Наведено чинники, які визначають специфіку регіонального маркетингу. До них віднесено:

демографічний, економічний, природний, технічний, політичний та чинник культурного характеру. На основі результатів дослідження визначено, що регіональний маркетинг у цілому являє собою дієвий інструмент соціально-економічного та ПЕР регіону. Розвиток маркетингу в лісовій галузі необхідно розглядати у взаємозв'язку як із міжнародними та національними підходами щодо охорони, збереження, відтворення й використання лісових ресурсів, так і відповідно до основних підходів щодо реалізації маркетингових заходів у межах товарної, цінової, збутової та комунікаційної політик підприємств.

Досліджено взаємовплив економічних інтересів та пріоритетів у державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів. Регіональні економічні інтереси представлено у вигляді схеми: регіон – галузь – підприємство, при цьому різнорівневі інтереси й цілі не узгоджені. Як дієвий спосіб їх узгодження має виступати механізм державного управління ПЕП. Обґрунтовано, що регіональні економічні інтереси і пріоритети державного управління в регіоні взаємопов'язані, при цьому дана взаємозалежність має двосторонній характер, тобто як перші, так і другі впливають один на одного. Пріоритети механізму державного управління ПЕП регіонів є відображенням економічних інтересів даного регіону – перші утворюються виходячи з інших. У цьому й полягає вплив регіональних інтересів на механізм державного управління.

Досліджено необхідність застосування маркетингового підходу в ринковій рівновазі у процесах реалізації механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Проаналізовано основні інструменти маркетингу в механізмі державного управління та можливості їх використання у розвитку природно-економічного потенціалу регіонів. Узагальнено концепцію ключових компетенцій як ефективну маркетингову стратегію розвитку природно-економічного потенціалу регіону та підвищення його конкурентоспроможності. На прикладі лісового господарства доведено, що маркетинг як комплексна ринкова діяльність являє собою систему поглядів та дій, пов'язаних із вивченням потреб, можливостей виробництва та обміну з метою задоволення всіх потреб із найменшими витратами ресурсів і найбільш повним споживчим ефектом.

Визначено чинники, які визначають специфіку регіонального маркетингу, а саме: демографічні, економічні, природні, технічні, політичні, культурні. Також є загальні й унікальні риси галузевої специфіки регіонального маркетингу. До загальних рис можна зарахувати сезонність, погодні, політичні, зовнішньоекономічні умови. До унікальних рис відносять ті головні складники, на яких заснована кожна окрема галузь. Регіональний маркетинг у цілому являє собою дієвий інструмент соціально-економічного та ПЕР регіону.

Встановлено, що збалансований розвиток регіонів базується на п'яти основних принципах, які цілком відповідають системі принципів маркетингу при трансформації відтворювального процесу в державному управлінні ПЕП регіонів:

– людство дійсно здатне надати розвитку стійкого характеру для того, щоб він забезпечував потреби сучасного суспільства, не обмежуючи при цьому можливості задоволення потреб майбутніх поколінь;

– наявні обмеження в частині використання природних ресурсів досить відносні. Вони визначаються поточним рівнем розвитку техніки й суспільними потребами, а також здатністю біосфери мінімізувати наслідки людської діяльності;

– доцільно задовольнити базові потреби всього суспільства і всім забезпечити можливість для реалізації своїх планів; слід забезпечувати узгодженість способу життя тих, хто має в своєму розпорядженні значні кошти (фінансові й матеріальні), з екологічними та енергетичними ресурсами; обсяги і темпи зміни чисельності повинні гармонійно узгоджуватися з трансформуючим продуктивним потенціалом.

Обґрунтовано, що існує три рівні взаємопов'язаних проблем маркетингу при трансформації відтворювального процесу в державному управлінні ПЕП регіонів, від вирішення яких безпосередньо залежить сталий розвиток регіонів. Дані проблеми відображають державну участь і зводяться до підтримки стійкого розвитку економіки, який відповідає наявній екологічній системі, що базується на застосуванні інструментів державного маркетингу у сфері забезпечення ефективності та оптимальності масштабних співвідношень; оптимального розподілу ресурсів і потенціалів не тільки для нинішнього покоління, а й майбутніх поколінь, а також усіх біологічних видів; дієвого розподілу ресурсів у часі, яке б раціонально враховувало наявний екологічний і природний спектр ресурсів.

За допомогою системного аналізу виділено стимули та регулятори в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів.

Визначено особливості формування попиту і пропозиції, запропоновано механізми державного управління ринку з урахуванням природно-економічного потенціалу та регіональних аспектів. Обґрунтовано зміст, призначення та структуру механізму державного управління розвитком регіону, визначено його завдання, методи та інструменти, що в сукупності дозволить вирішити протиріччя між наявною системою державного управління регіональним розвитком та ідеологією маркетингового управління регіоном, спрямованого на задоволення потреб споживачів регіону і підвищення його конкурентоздатності. На прикладі лісової галузі проведено аналіз та виділено стимули та регулятори в державному управлінні лісгосподарським потенціалом – запровадження єдиної бази обліку лісових масивів держави, що, своєю чергою, потребує комп'ютеризації цієї ланки аграрного сектору України. Ця система електронного обліку дозволить зменшити нелегальний продаж деревини, завдяки її застосуванню продаж деревини без спеціальної бирки, супровідних документів та сертифіката походження стане неможливим.

Виділено головні завдання управління трансформаціями відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів:

– підвищення дієвості формування ринкових відносин господарювання усіх форм власності та просторових систем різних ієрархічних рівнів з використанням і критичною оцінкою досвіду зарубіжних країн щодо трансформації їх економіки;

- прискорення реалізації державної регіональної політики з визначенням етапів, пріоритетів та обґрунтуванням механізму стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів як складових господарського комплексу країни;
- розширення повноважень органів місцевого самоврядування, регіональних і місцевих органів управління природно-економічним розвитком територій, підвищення ролі територіальних громад у здійсненні й реалізації завдань економічного зростання регіонів;
- прискорення трансформаційних процесів у регіонах на основі активізації інвестиційно-інноваційної діяльності та підвищення дієвості транскордонного співробітництва;
- забезпечення вектора на пріоритетність соціального розвитку країни та її регіонів, стимулювання демографічного розвитку, підвищення ефективності функціонування регіональних ринків.

Обґрунтовано, що механізм державного управління ПЕП направлений на мікрорівень, оцінює і частково формує унікальні властивості регіону, які можуть бути корисними для потенційних споживачів. При цьому в ролі споживачів у даному випадку можуть виступати: комерсанти (зацікавлені в раціональності розташування ринків, наявності високої кваліфікації робочої сили); туристи (їх інтереси – цікаві місця, кліматичні умови, умови відпочинку); інвестори (зацікавлені в процедурі купівлі-продажу регіональної власності, високій прибутковості і збереженні вкладень, здатності вивести прибуток за межі регіону); безпосередньо місцеве населення (зацікавлені в підвищенні рівня життя).

Виокремлено основні пріоритетні завдання механізму державного управління: поліпшення (збереження) конкурентоспроможності в регіоні підприємств промисловості та організацій сфери послуг; покращення ступеня ідентифікації громадян з територією свого проживання; залучення в регіон нових підприємств, ресурсів; створення загального рівня популярності регіону. Також можна виділити пріоритети другого рівня, без реалізації яких практично не можливо ефективно здійснювати представлені вище напрями: вдосконалення державного управління, розвиток інфраструктури регіону, підвищення культурної привабливості регіону.

Встановлено, що основне завдання регіону – постачання економічного розвитку території за рахунок інших джерел, наприклад за рахунок залучення в регіон туристів. У даному випадку пріоритетним курсом державного управління буде забезпечення зростання культурної привабливості регіону. Якщо регіон є ресурснедостатнім, то його народногосподарський інтерес полягає в залученні необхідних виробничих ресурсів на свою територію. Відповідно формуються нові пріоритети державного управління – «реклама» створених у даному регіоні сприятливих умов для здійснення процесу виробництва. Крім того, головним економічним інтересом регіону може виступати його внутрішній інтерес, що відображає інтереси місцевого населення. Для мешканців регіону важливими є

рівень і якість життя, особливості соціально-економічної політики, активність регіональної влади щодо створення відповідних умов життя, роботи, ведення бізнесу, рівень розвитку суспільної інфраструктури, соціальної та енергетичної безпеки.

У п'ятому розділі – *“Практичні аспекти та рекомендації щодо функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів”* – досліджено інституціональне забезпечення механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Визначено елементи, що підвищують ефективність державного управління ПЕП регіонів, які охоплюють різні інститути: закони, правила гри, визначені кодекси поведінки, типи відносин і зв'язків. Пріоритетного значення набувають створення інституціонального середовища в суб'єктах країни, проблеми формування цивілізованих мотивацій поведінки людини, адекватних умовам ринкової економіки.

В результаті дослідження удосконалено інституційні підходи механізму державного управління розвитком лісогосподарського потенціалу регіонів України. Обґрунтовано доцільність прийняття проектів законів та внесення відповідних змін до законодавчих актів для створення лісового фонду України та ефективного ведення лісового господарства.

Сформовано концептуальне бачення адаптації в умовах змін маркетингової складової в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів, визначено, що воно полягає в розширенні системи цілей і включенні до її складу як окремої, самостійної – маркетингової мети, адже постановка будь-якої мети (економічної, соціальної, екологічної) не можлива без маркетингового дослідження ринку. Економічними цілями для регіону можуть виступати:

- збільшення валового регіонального продукту;
- збільшення обсягів виробництва;
- зростання товарообігу;
- збільшення експорту продукції;
- поглиблена переробка;
- диверсифікація напрямів діяльності;
- нові технології з акцентом на побічному користуванні.

Проте, досягнення будь-якої з названих вище цілей не можливе без вивчення ринкової ситуації. Таким чином, виникає взаємозв'язок і підпорядкованість економічних і маркетингових цілей.

Визначено практичні положення екологізації державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Запропоновано механізм екологізації господарської діяльності, який впливатиме на формування регіональних програм екологізації виробничої сфери, еколога-економічного регулювання виробничої діяльності. Пропонується оцінювати і розвивати економічний потенціал регіонів при оцінці екологічних чинників, що коригують ВВП. Такого роду оцінка має стати основою складання екологічного рейтингу регіонів, який, своєю чергою, необхідний для корекції процесу державного і приватного інвестування в економіку того чи іншого регіону.

Наразі управління природно-економічним розвитком регіонів, діяльністю його господарюючих суб'єктів неможливо здійснювати без дотримання принципів еколого-економічної збалансованості. Реалізація такої стратегії в регіоні передбачає участь у цьому процесі поряд з державними інститутами екологічно орієнтованих бізнес-структур. У зв'язку з цим важливу нішу в економіці регіонів займають як власне екологічне підприємництво, так і екологічно орієнтована діяльність господарюючих суб'єктів, яким відводиться суттєва роль в еколого-економічній збалансованості регіонального розвитку з метою поліпшення якості життя та збереження стійкості регіональних екосистем.

За результатами проведених досліджень встановлено, що ресурсозбереження в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіону передбачає повторне використання ресурсів, вторинної сировини й відходів, і тому в економічному та екологічному сенсі є більш вигідним. Загальною для всіх суб'єктів регіону проблемою є практична відсутність полігонів промислових відходів, які зберігаються на підприємствах. На сьогодні у підприємств способи, місця і терміни зберігання небезпечних відходів не відповідають вимогам природоохоронного законодавства.

У процесі дослідження, застосовуючи економіко-статистичні методи, запропоновано основні етапи оцінки ефективності використання ПЕП у державному управлінні розвитком регіонів:

1-й етап. Формування моделі оцінки грошового потоку ПЕП.

2-й етап. Оцінка ПЕП у нескінченний період (прогнозний термін використання ресурсів).

3-й етап. Визначення середньорічного ПЕП.

4-й етап. Визначення горизонту розрахунку ПЕП (оцінюваний період).

5-й етап. Визначення ПЕП за оцінюваний період.

Розроблено практичні положення щодо формування регіональних кластерів, які позитивно вплинуть на посилення конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому, створять умови для саморозвитку регіонів. Доведено, що кластерний підхід в Україні є одним із важливих інструментів державного управління ПЕП регіонів, що забезпечує диверсифікацію економіки регіонів, зростання конкурентоспроможності, посилення інноваційної орієнтації виробництва, стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Для цього необхідне створення сприятливого середовища для формування регіональних кластерів, включаючи інтеграцію науки, техніки і виробництва; створення ефективного механізму стимулювання розвитку підприємств регіону; формування системи державного управління інноваційними процесами, що забезпечує ефективні взаємозв'язки між усіма учасниками кластеру.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано комплексний механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів на основі формування методології відображення об'єктивної дійсності та процесів вироблення знань про регіональний розвиток, з використанням моделей і регіонального

інструментарію, методичних прийомів та операцій, спрямованих на досягнення позитивних змін та позиціонування означеного механізму за системою цілей, заходів, засобів та узгоджених дій у свідомості кожного громадянина й діяльності центральних і місцевих органів публічної влади та їх посадових осіб. Результати дослідження підтверджують гіпотезу, покладену в його основу, а реалізована мета й завдання дослідження дають підстави сформулювати висновки й рекомендації:

1. Узагальнено теоретико-методичні засади державного управління природно-економічним потенціалом регіонів за працями вітчизняних та зарубіжних учених. На підставі проведеного аналізу надбання світової і вітчизняної думки науковців запропоновано упроваджувати та розробляти в Україні ефективно діючий механізм державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіонів та створення умов для економічного розвитку за допомогою правових, економічних, фінансових, організаційних та інформаційних важелів. Обґрунтовано, що до головних перешкод на шляху забезпечення ефективної реалізації комплексного механізму державного управління розвитком ПЕП регіонів в Україні належать: відсутність системного підходу до регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку; недостатнє використання наявних інструментів державного регулювання, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів; низька інституційна та фінансова спроможність місцевих органів публічної влади щодо вирішення питань місцевого значення; відсутність дієвих та ефективних механізмів формування місцевих бюджетів на основі гарантованих державою соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця проживання; незавершеність формування та недосконалість моделі управління на регіональному рівні.

2. Розроблено структурно-функціональну модель механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів та систематизовано напрями його реформування. Досліджено характер основних тенденцій формування структури механізму державного управління ПЕП регіоном, які пов'язані зі специфікою територій, трансформацією економіки, зміною екологічної ситуації та виявленням нових можливостей використання природних ресурсів: переосмислення внутрішнього змісту і призначення всіх елементів механізму державного управління ПЕП регіонів; взаємозв'язок організаційної, економічної, екологічної та соціальної складової цього механізму. Модель комплексного механізму державного управління ПЕП регіонів представлена як системна єдність таких підходів його формування: правовий, соціально-економічний, організаційний, методологічний і методичний. Запропонований механізм державного управління повинен досягти тактичних і стратегічних орієнтирів і формувати основні умови для досягнення цілей. Досліджено, що державне управління, як і будь-яка інша діяльність держави, потребує також належного нормативно-правового забезпечення, прийняття низки законів та підзаконних актів, які б нормативно закріпили довгострокову концепцію розвитку ПЕП регіонів, базові засади державного регулювання розвитку регіонів, визначили його предмет, коло суб'єктів, форми і методи такого управління.

3. Досліджено зміни у відтворенні процесів екологізації державного управління природно-економічним потенціалом регіонів та склад чинників формування державної політики за цим напрямом. Розглянуто теоретичні підходи щодо екологізації державного управління ПЕП регіонів, включаючи спільний облік використання природних ресурсів, природних умов життя населення та його соціального розвитку за допомогою обґрунтування екологічних, економічних і соціальних параметрів природних об'єктів; системний підхід в оцінці використання навколишнього середовища на основі врахування взаємозв'язків між її компонентами і суспільством через обґрунтування розмірів плати за природокористування з урахуванням екологічного чинника, економічних еквівалентів показників природних благ. Розкрито сутність екологізації державного управління ПЕП регіонів на макрорівні як сукупності управлінських, технологічних та фінансово-економічних заходів, спрямованих на зниження шкідливого впливу на навколишнє середовище при досягненні основних цілей державного управління, узагальнено зміст поняття “екологізація державного управління”, яке полягає в комплексному обліку екологічних чинників впливу на екологічну ситуацію з урахуванням умов, принципів і факторів. Доведено, що в основі екологізації державного управління ПЕП регіонів лежить перехід до екологічно орієнтованої діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання. Відповідно до виявлених принципів екологізації державного управління виробничої сфери запропоновано необхідність реалізації даного процесу на різних рівнях екологізації народно-господарських комплексів з формуванням цілісної багаторівневої системи реалізації заходів еколого-економічної політики.

4. Охарактеризовано та визначено складові механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів та умови його функціонування. Досліджено характер основних тенденцій формування структури механізму державного управління ПЕП регіоном, які пов'язані зі специфікою територій, трансформацією економіки, зміною екологічної ситуації та виявленням нових можливостей використання природних ресурсів: переосмислення внутрішнього змісту і призначення всіх елементів механізму державного управління ПЕП регіонів; взаємозв'язок організаційної, економічної, екологічної та соціальної складової цього механізму. Механізм державного управління ПЕП регіонів представлено як системну єдність підходів його формування: правового, соціально-економічного, організаційного, методологічного і методичного. Доведено, що між сукупністю підсистем забезпечення функціонування механізму державного управління ПЕП регіонів існує діалектичний взаємозв'язок.

5. Виявлено особливості державного регулювання, інноваційно-інвестиційного та інформаційного забезпечення механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Проаналізовано проблеми розвитку й аспекти складових взаємозв'язків інституціоналізму в державному управлінні ПЕП регіонів, що дозволило структурувати інститут державного управління на підставі ієрархії взаємозадоволення інтересів суб'єктів господарювання, розглядати державне управління ПЕП регіонів як процес

багатостороннього узгодження регіональних інтересів. Доведено, що інституційне середовище державного управління ПЕП регіонів включає різні державні та регіональні структури, кожна з яких виконує свої функції, причому ці функції не повинні дублюватися і мають бути спрямовані на реалізацію однієї з державних стратегій. Динаміка умов господарювання і тенденцій ПЕП розвитку вимагає постійного перегляду завдань, що стоять перед усіма інституційними структурами державного управління. На основі проведеного аналізу еволюції інституціоналізму в державному управлінні ПЕП регіонів як інструменту економічної політики показано, що державне управління в розумінні цілісної багаторівневої системи являє собою складну взаємодію формальних і неформальних інститутів. Істотна роль у формалізації інституціоналізму належить державі, яка як учасник ринкових відносин може виступати своєрідним регулятором і стимулом розвитку ПЕП регіонів, а також за допомогою використання інструментів регулювання сприяти підвищенню рівня стійкості зростання ПЕП регіонів.

6. Проаналізовано засади регіонального маркетингу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Історико-генетичний аналіз поняття “маркетинг” дав змогу конкретизувати його визначення в державному управлінні розвитком ПЕП регіонів та показати, що в процесі своєї еволюції маркетинг впливав і продовжує впливати на відтворювальні процеси і на розвиток ПЕП в цілому. Причому, на зміну концепцій маркетингу в державному управлінні розвитком ПЕП регіонів і на його безпосереднє формування впливали різні чинники, одним із основних є, безперечно, зміна технологічних укладів. Все це дозволяє зробити висновок про адаптивність системи маркетингу в державному управлінні розвитком ПЕП регіонів до сучасних умов і про можливість застосування універсальної методології маркетингу на різних рівнях економіки. В процесі дослідження сформульовані авторські визначення категорій “маркетинг” і “регіональний маркетинг” у державному управлінні розвитком ПЕП регіонів. Визначено, що маркетинг у державному управлінні розвитком ПЕП регіонів – це процес взаємозадоволення потреб суб’єктів господарювання в умовах наявності альтернатив, а також сукупність дій, що мають на меті його здійснення. Одним із ключових рівнів у системі представлення маркетингу в державному управлінні розвитком ПЕП регіонів як ієрархічно вибудованого інституту є регіональний маркетинг у державному управлінні розвитком ПЕП регіонів. Це поняття розкрито як певний спосіб мислення і дій регіональних органів влади, підприємницьких структур, громадських об’єднань, окремих громадян, які мають активну позицію щодо задоволення потреб у товарах і послугах, що надаються інституціональним середовищем регіону.

7. Досліджено умови реалізації функцій стимулювання та управління трансформаціями відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів. Визначено, що пріоритетним напрямом трансформації відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом є перехід від ресурсно-витратної економіки на інноваційний шлях збалансованого розвитку регіону. Узагальнено основні

характеристики природно-економічного потенціалу регіону: сукупні можливості регіону, його підприємств та окремих суб'єктів господарювання визначати, формувати і найбільш ефективно забезпечувати та задовольняти суспільні потреби (фактичні й потенційні) у процесі взаємодії з навколишнім середовищем і раціонального використання ресурсів. Доведено, що саме інноваційний потенціал регіону є ядром природно-економічного потенціалу. Досліджено окремі проблеми структурних трансформацій розвитку регіональної економіки та їх інституційне забезпечення. Доведено, що трансформація відтворювального процесу є комплексною і динамічною характеристикою, яка містить систему дій, окремих механізмів державного управління природно-економічним потенціалом, що базується на ключових принципах. Одним із головних завдань державного управління є забезпечення керованого, активного, пропорційного та збалансованого розвитку природно-економічного потенціалу як єдиної системи. Виокремлено ключові тенденції трансформації відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів.

8. Концептуалізовано інституціональне забезпечення та маркетингову складову функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Проаналізовано, що інституціональний підхід має потенційно високу спроможність до ґрунтового дослідження та всебічного аналізу ПЕП регіонів як об'єкту державного управління. Розкрито, що інституціоналізм як методологічна основа створює умови для активізації досліджень ПЕП, забезпечує відстеження інституціональних кількісно-якісних і сутнісних змін та перетворень в ПЕП регіонів, аналіз інституціональних факторів – сукупності фундаментальних історичних передумов, політичних, економічних, правових, соціальних правил і норм, які визначають рамкові умови функціонування та розвитку ПЕП регіонів як об'єкту державного управління. Функціонування інституціоналізму в державному управлінні ПЕП регіонів передбачає виникнення певного роду відносини між органами державної влади, місцевого самоврядування та різними суб'єктами господарювання.

9. Розроблено практичні положення та рекомендації щодо екологізації, ресурсозбереження та кластеризації в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Дослідження процесів екологізації в регіоні за допомогою економіко-математичного моделювання дало змогу оцінити рівень ефективності діяльності механізму державного управління та підприємства за минулі періоди і спрогнозувати ефект від упровадження запропонованих заходів управління на наступні роки. Ресурсозбереження розглянуто як прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів і зростання виробництва продукції в регіоні за тієї самої кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів. Зауважено, що головною рисою ресурсозберігаючої діяльності сьогодні має бути орієнтація на проведення комплексу заходів, які швидко реалізуються, охоплюють різні сторони діяльності й дають змогу досягти максимального ефекту економії, причому об'єктивні умови для їх здійснення повинен забезпечити механізм державного управління. За результатами проведеного дослідження визначено доцільним запровадити

регіональні кластери як інструмент підвищення ефективності державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Виділено стадії регіональних кластерів як інструменту підвищення ефективності державного управління природно-економічного розвитку регіонів.

10. Урахування здобутих на основі розроблених у дисертації наукових положень визначається тим, що вони дають змогу в комплексі розв'язати прикладну наукову проблему із формування теоретико-методологічних засад державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Узагальнені ідеї, погляди на формування механізмів і технологій державного управління розвитком ПЕП регіонів України, спираючись на досягнення передової суспільної думки, надають можливість суттєво переглянути попередні уявлення про діяльність в означеній сфері, обґрунтувати її основу, форми, методи й засоби впливу. Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати практичні рекомендації органам державної влади та місцевого самоврядування. Основними є такі:

- забезпечити ефективність реалізації проектів та виконання програм у сфері вдосконалення державного управління щодо оптимізації позиціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів;

- удосконалити засади регіонального маркетингу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, які відрізняються в частині його використання як інструменту стимулювання взаємозв'язків між регіонами України;

- забезпечити розроблення структурно-функціональної моделі комплексного механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, що характеризує морфологію (склад функціональних підсистем, їх взаємозв'язки);

- законодавчо запровадити в окремих областях та лісових угіддях, уражених масовим усиханням соснових насаджень, тимчасовий особливий режим лісокористування й лісозахисту;

- взяти до уваги створення Державного фонду розвитку лісового господарства як незалежного фінансового інструменту;

- розглянути можливість трансформації єдиної державної системи державного обліку деревини в інформаційну систему лісового сектору.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Горбик В. М. Державне управління розвитком природно-економічного потенціалу регіонів України : монографія. Київ, 2019. 350 с.

2. Горбик В. М. Державне управління розвитком природно-економічного потенціалу регіонів України / В. М. Горбик, О. С. Ігнатенко. *Держава та регіони*. 2017. №4 (60). С. 102-107.

Авт.: с. 102–105. Особистий внесок: обґрунтована загальна структура механізму державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіону, яка містить такі елементи як функції, принципи управління, а також різні засоби реалізації управлінського впливу на об'єкти управління.

3. Горбик В. М. Напрями розвитку механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів : міжгалузеві аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1375>.
4. Горбик В. М. Особливості екологізації в механізмі державного управління розвитком регіонів. *Держава та регіони*. 2018. №1(61). С. 55-60.
5. Горбик В. М. Моделювання механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2018. 29(68). №3. С. 40-45.
6. Горбик В. М. Концепція маркетингу в державному управлінні розвитком природно-економічного потенціалу регіонів. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. №3. С. 35-38.
7. Горбик В. М. Інституційна складова частина механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Право та державне управління*. 2018. №2 (31) Т. 2. С. 49-54.
8. Горбик В. М. Модель механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2018. №4. С. 42-46.
9. Горбик В. М. Інноваційно-інвестиційна складова в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Право та державне управління*. 2018. №3 (32) Т. 2. С. 30-35.
10. Горбик В. М. Вплив технологічних укладів на функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2018. №6. С. 39-43.
11. Горбик В. М. Ресурсозбереження в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2018. 29(68) №5. С. 76-81.
12. Горбик В. М. Кластеризація регіонів у державному управлінні їх природно-економічним потенціалом. *Держава та регіони*. 2018. №3. С. 57-62.
13. Горбик В. М. Специфікація комплексу маркетингу, його складових в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2018. №7. С. 34-38.
14. Горбик В. М. Моделювання у сфері екологізації в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом. *Право та державне управління*. 2018. №4. С. 128-134.
15. Горбик В. М. Забезпечення ринкової рівноваги в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2018. №2(19). С. 50-55.
16. Горбик В. М. Еколого-економічна складова в державному управлінні потенціалом регіонів. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 11-12. С. 28-36.
17. Горбик В. М. Стимули та регулятори в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів. *Економіка та держава*. 2019. № 1 (9). С. 12-17.

18. Горбик В. М. Трансформації відтворювального процесу в державному управлінні природно-економічним потенціалом регіонів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 112-217.

19. Горбик В.М. Адаптація маркетингової складової функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7. № 1-2. С. 27-36.

20. Горбик В.М. Методологічні засади державного регулювання еколого-економічної діяльності в регіонах. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. Вип. 2(20). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02\(20\)/9.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02(20)/9.pdf)

21. Горбик В. М. Взаємовплив економічних інтересів регіону та пріоритетів державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Державно-управлінські студії*. 2018. № 6(8). URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/holovna-6-8>.

22. Volodymyr Horbyk. Ensuring the effectiveness of public administration in the natural and economic potential of the regions of Ukraine. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 6(volume). PP. 49-51.

23. Volodymyr Horbyk. State management mechanisms of the natural and economic potential of the regions: problems of the resource saving. *LEGEA ȘI VIAȚAR. Republica Moldova*. 2019. №1/2 (325). PP. 32-36.

24. Volodymyr Horbyk. Aspects of ecologization in the mechanism of public management of the natural and economic potential of the regions. *Stredoevropsky Vestnik pro vedu a vyzkum*. 2019. № 2(54). PP. 3-14.

25. Volodymyr Horbyk. Subsystems of the mechanism of state management of the natural and economic potential of the regions. *Modern Science – Moderní věda*. Praha. Česká republika, Nemoros. 2019. № 2. PP. 5-15.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

26. Горбик В. М., Ігнатенко О. С. Аспекти децентралізації в управлінні природно-економічним потенціалом регіонів. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 трав. 2017 р.) : у 5 ч. / за заг. ред. В. С. Куйбіди, А. П. Савкова, С. В. Загороднюка. НАДУ, 2017. Ч. 2 : Децентралізація публічного управління. С. 59-60.

Авт.: с. 59-60. Особистий внесок: визначено принципи децентралізації в управлінні природно-економічним потенціалом регіонів, доведена важливість формування системи стандартів якості та оцінки ефективності його відновлення і зміцнення.

27. Горбик В. М. Вплив місцевих органів публічної влади на розвиток природно-економічного потенціалу регіонів / В. М. Горбик, О. С. Ігнатенко. *Місьцеве самоврядування: 20-річні здобутки та подальший поступ* : матеріали. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Київ, 5 груд. 2017 р.) / упорядн. Г. Борщ, М. Кондратенко. К.: НАДУ, 2018. С. 50-51.

Авт.: с. 50 - 51. Особистий внесок: представлено структуру комплексного механізму державного управління розвитком природно-економічного потенціалу регіону, охарактеризовано його правову, організаційну та економічну складові, а

також методи правового регулювання, організаційно-економічні методи, важелі, інструменти впливу на керований об'єкт.

28. Горбик В. М., Ігнатенко О. С. Екологізація співробітництва об'єднаних територіальних громад на регіональному рівні. *Науково-практичне забезпечення процесів децентралізації, розвитку та співробітництва об'єднаних територіальних громад*: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Дніпро, 30 жовт. – 30 лист. 2017 р. / за заг. ред. Ю. П. Шарова. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 41-42.

Авт.: с. 41-42. Особистий внесок: запропоновано механізм екологізації в державному регулюванні господарською діяльністю об'єднаних територіальних громад в регіоні, визначено екологічні складові його природно-економічного потенціалу в умовах розвитку регіональної економіки сталого розвитку.

29. Горбик В. М., Ігнатенко О. С. Організаційно-правові аспекти розвитку сфери публічних послуг в об'єднаних територіальних громадах. *Науково-практичне забезпечення децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 квіт. 2018 р.) / за заг. ред. Р. В. Войтович, П. В. Ворони. К: ІПК ДСЗУ, 2018. С. 94-96.

Авт.: с. 94-96. Особистий внесок: обґрунтовано необхідність забезпечення адекватного рівня публічних послуг на території регіонів і всієї країни в аспекті розвитку їх природно-економічного потенціалу, а також законодавчого закріплення положень щодо посилення відповідальності органів публічної влади за прийняття та реалізацію управлінських рішень щодо місцевого розвитку.

30. Горбик В. М. Єдина система електронного обліку як дієвий інструмент державного управління в забезпеченні ефективності функціонування лісової галузі. *Правові аспекти публічного управління: теорія та практика* : матеріали Х наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 груд. 2018 р.) / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2018. С. 218-221.

31. Горбик В. М., Ігнатенко О. С. Реформування публічного управління природно-економічним потенціалом регіонів: аспекти інституціоналізму / *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяч. 100-річчю держ. служби в Україні (м. Київ, 25 трав. 2018 р.) : у 5 т. Київ : НАДУ, 2018. Т.3. С.178-180.

Авт.: с. 178-180. Особистий внесок: визначено умови вдосконалення діяльності регіональних інституційних структур, їх вплив на маркетинг щодо формування іміджу регіону, створення інфраструктури, а також ефективної взаємодії з іншими регіонами.

32. Горбик В. М. Аспекти превентивної еколого-економічної політики в державному управлінні потенціалом регіонів. *Актуальні питання публічного управління та адміністрування в контексті реалізації адміністративної реформи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Умань, 19 черв. 2018 р.). Умань : Видавець “Сочінський М.М.”, 2018. С. 95-97.

33. Горбик В. М. Проблеми регіонального розвитку та шляхи їх вирішення. *Регіон – 2018: суспільно-географічні аспекти*: матеріали міжнар. наук.-практ.

конф. студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 3–4 квіт. 2018 р.) / гол. ред. колегиї Л.М. Нємець. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 29-31.

34. Горбик В. М. Лісове господарство як об'єкт механізму державного управління в забезпеченні розвитку природно-економічного потенціалу регіонів України. *Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International multidisciplinary conference*. Wolomin, Republic of Poland, 19-20 October 2018. Volume 3. Wolomin: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. PP. 54-58.

35. Горбик В. М. Принципи як елемент механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Державне управління в Україні: виклики та перспективи*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 11–12 трав. 2018 р.). Запоріжжя : Класичний приват. ун-т, 2018. С. 30-34.

36. Горбик В.М. Методологічні аспекти державного управління розвитком регіонів. *Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 2–3 берез. 2018 р.). Запоріжжя : Класичний приват. ун-т, 2018. С. 23-26.

37. Горбик В. М. Регіональний маркетинг в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом. *Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Київ, 30 лист. 2018 р.) / за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. М. Петроє, І. О. Дегтярьової. Київ: НАДУ, 2018. С. 83-84.

38. Горбик В. М. Проблеми та напрями вдосконалення державної політики управління збалансованим розвитком лісогосподарського потенціалу регіонів. *Science and society: the 9th International conference* (February 1, 2019). Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. PP. 160-171.

39. Горбик В. М. Регіональний маркетинг в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів України. *The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists "East-West"* (January 11, 2019). Premier Publishing s.r.o. Vienna. 2019. PP. 322-328.

40. Горбик В.М. Аспекти природно-техногенної та екологічної безпеки в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Проблематика процесу децентралізації надання послуг в об'єднаних територіальних громадах* : зб. матеріалів доповідей та тез круглого столу (Київ, 18 квіт. 2019 р.) / за заг. ред. Р. В. Войтович, П. В. Ворони. К. : ТОВ "Видавничий дім "АртЕк", 2019. С. 175-178.

41. Горбик В. М. Прикладні положення функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Perspectives of science and education: the 8th International youth conference* (March 29, 2019). SLOVO\WORD, New York, USA. 2019. PP. 108-117.

42. Горбик В.М. Інноваційні проекти в забезпеченні механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. *Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології* : матеріали XX Всеукр. щоріч. студент. наук.-

практ. конф. за міжнар. участю (18 квіт. 2019 р.). О. : ОРІДУ НАДУ, 2019. С. 296-297.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

43. Горбик В. М. Комплексний механізм державного управління природно-економічним потенціалом регіонів: загальні аспекти. *Theoretical and practical aspects of the development of modern science: the experience of countries of Europe and prospects for Ukraine: monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2018. PP. 389-408.*

44. Горбик В. М. Інформаційні технології в управлінні природно-економічним потенціалом регіонів України. *Public administration procedure in countries of the European Union: challenges of III millennium: collective monograph. Lublin: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2018. PP. 75-93.*

45. Публічне управління розвитком регіонів у процесі побудови сервісно-орієнтованої держави: теорія, методологія та практика: монографія / [авт. кол. викладачів, докторантів – виконавців НДР каф. регіон. упр., місц. самоврядування та упр. містом НАДУ]; за заг. ред. Н. В. Васильєвої, О. І. Васильєвої. Київ : НАДУ, 2018. С. 304.

Авт.: с. 209–227. Особистий внесок: розкрито сутність інтегрованої системи менеджменту розвитку природно-економічного потенціалу регіону та сфери публічних послуг, охарактеризовано маркетингові стратегії формування ринку публічних послуг та систематизовано аспекти його зміцнення.

46. Менеджмент муніципальних послуг: навч. посіб. / авт. кол. Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, І. Б. Гарькавий та ін.; за ред. О. С. Ігнатенка. Київ: НАДУ. 2018. 144 с.

Авт.: с. 113–131. Особистий внесок: Охарактеризовано положення кадрового забезпечення логістичного менеджменту, підвищення конкурентоспроможності, фесиліті-менеджменту, механізму антикризового управління у сфері муніципальних послуг в умовах розвитку природно-економічного потенціалу регіону.

АНОТАЦІЯ

Горбик В. М. Механізми державного управління природно-економічним потенціалом регіонів. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Київ, 2020.

У дисертації вперше розроблено структурно-функціональну модель механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, яка описує сукупність виконуваних ним функцій, характеризує його морфологію (склад функціональних підсистем, їх взаємозв'язки), дозволяє здійснити вивчення внутрішнього стану об'єктів та їхню поведінку, розкриває особливості структурних елементів, етапи формування, послідовний зв'язок цих елементів, особливості підготовки актів державної політики регіонального розвитку.

Систематизовано розрізнені знання про предмети та явища функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів в єдину наукову систему, встановлено ознаки їхньої єдності та визначено напрями реформування означеного механізму.

Визначено еколого-економічні чинники формування державної політики зміцнення природно-економічного потенціалу регіонів. Концептуалізовано інституціональне забезпечення та маркетингову складову функціонування механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів в умовах змін на основі концепту пізнавальної діяльності в організаційних системах регіонів.

Удосконалено підходи до обґрунтування інституційних змін у частині добору сукупності доказів, фактів, аргументів для підтвердження пріоритетності правових, економічних, соціальних, екологічних, гуманітарних та організаційних засад державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України.

Систематизовано складові механізму державного управління природно-економічним потенціалом регіонів на міжгалузевому та територіальному рівнях щодо врахування цільового, нормативно-правового, організаційного, економічного та інформаційного компонентів, форм, методів і важелів їх реалізації.

Проаналізовано засади регіонального маркетингу в механізмі державного управління природно-економічним потенціалом регіонів, які відрізняються в частині його використання як інструменту стимулювання взаємозв'язків між регіонами України, складової частини регіональної економічної політики.

Ключові слова: механізм державного управління, природно-економічний потенціал, природно-економічний розвиток, регіон, лісове господарство, маркетинг, екологізація, інституціоналізм, міжгалузеві межі, трансформація відтворювального процесу, ресурсозбереження.

ANNOTATION

Horbyk V. M. Mechanism of public administration of the natural and economic potential of the regions. Manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of a Doctor of Science in Public Administration, specialty 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv, 2020.

The structural and functional model of the mechanism of public administration of the natural and economic potential of the regions was developed for the first time in the dissertation. The content, conceptual approaches, principles as well as ways to improve the mechanism of public administration of the natural and economic potential of the regions of Ukraine were substantiated on the basis of theoretical and methodological analysis.

The structural and functional model of the mechanism of public administration of the natural and economic potential of the regions was developed. Such a model describes the set of performed functions, characterizes its morphology (composition of functional subsystems, their interconnections), allows to study the internal state of objects and their behavior, reveals the peculiarities of structural elements, stages of formation, sequential connection of these elements, features of preparation of acts of state policy of regional development as well as gives an idea of the nature, sequence

and composition of stages and phases of work, set of procedures and attracted means, interaction of participants of legislative processes.

Disparate knowledge regarding objects and phenomena of the functioning of the mechanism of public administration of the natural and economic potential of the regions into a unified scientific system was systematized. Features of their unity were established as well as directions for reforming the defined mechanism were defined. The main ones are the need to build an ecologically oriented regional economy, to formulate and implement state policy based on the development of socio-ecological and economic systems on the basis of the unity and interconnection of its components, including political integration; administrative and legal; socio-economic; public, educational and cultural.

Ecological and economic factors of formation of the state policy of strengthening of the natural and economic potential of the regions were determined. On the one hand, they aim to prevent pollution of the environment, and on the other hand, they aim to activate environmental activities based on the understanding of the need to move from the anthropocentric type of public consciousness to the ecocentric as well as to introduce the green economy model in the regions.

Institutional support and marketing component of functioning of the mechanism of public administration of the natural and economic potential of the regions in the conditions of changes based on the concept of cognitive activity in organizational systems of regions, which carries complex information on the implementation of the state regional policy to stimulate their development using marketing relations to strengthen market position and integrate market position set of marketing tools for subject-object interaction.

Approaches to substantiate institutional changes in the selection of evidence, facts, arguments to confirm the priority of legal, economic, social, environmental, humanitarian and organizational foundations of the state regional policy as an integral part of the internal policy of Ukraine.

Components of the mechanism of public administration of the natural and economic potential of the regions at the cross-sectorial and territorial levels regarding the target, regulatory, organizational, economic and informational components, forms, methods and levers of their implementation were systematized.

The analysis of the principles of regional marketing in the mechanism of state management of the natural and economic potential of the regions, differing in its use as a tool for stimulating interconnections between regions of Ukraine, an integral part of regional economic policy, differs from the traditional marketing focus on addressing the problems of the region and its territories, and includes the development and implementation of the concept of integrated economic and social development, solving socio-economic problems with counting and national global trends of social development etc.

Key words: mechanism of public administration, natural and economic potential, natural and economic development, region, forestry, marketing, ecologization, institutionalism, interdisciplinary boundaries, transformation of the reproduction process, resource saving.

SOMMAIRE

Gorbyk V. M. Mécanismes de gestion étatique du potentiel naturel et économique des régions. Manuscrit.

Thèse de doctorat ès sciences en administration publique, spécialité 25.00.02 – mécanismes de l'administration publique. Institut de formation du personnel du service public de l'emploi de l'Ukraine, Kyiv, 2020.

Dans la thèse, pour la première fois, un modèle structurel et fonctionnel du mécanisme de gestion étatique du potentiel naturel et économique des régions est développé, qui décrit l'ensemble des fonctions qu'il remplit, caractérise sa morphologie (composition des sous-systèmes fonctionnels, leurs interconnexions), permet d'étudier l'état interne des objets et leur comportement, révèle les particularités des structures éléments, les étapes de formation, la connexion cohérente de ces éléments, les particularités de la préparation des actes de la politique d'État de développement régional.

Différentes connaissances sur les sujets et les phénomènes de fonctionnement du mécanisme de gestion étatique du potentiel naturel et économique des régions en un seul système scientifique sont systématisées, des signes de leur unité sont déterminés et des orientations de réforme du mécanisme spécifié sont définies.

Les facteurs écologiques et économiques de la formation de la politique étatique de renforcement du potentiel naturel et économique des régions sont déterminés. On conceptualise la composante d'institutionnalisation et marketing du fonctionnement du mécanisme de gestion d'État du potentiel naturel et économique des régions dans le contexte des changements basés sur le concept d'activité cognitive dans les systèmes organisationnels des régions.

Les approches pour la justification des changements institutionnels sont améliorées dans la partie de la sélection d'un ensemble de preuves, faits, arguments pour confirmer la priorité des principes juridiques, économiques, sociaux, environnementaux, humanitaires et organisationnels de la politique régionale de l'État en tant que partie intégrante de la politique intérieure de l'Ukraine.

Les composantes du mécanisme de gestion étatique du potentiel naturel et économique des régions aux niveaux intersectoriel et territorial ont été systématisées pour prendre en compte les composantes cibles, réglementaires, organisationnelles, économiques et informationnelles, les formes, les méthodes et les leviers de leur mise en œuvre.

Les principes de marketing régional sont analysés dans le mécanisme de gestion étatique du potentiel naturel et économique des régions, qui se diffèrent par leur utilisation comme outil pour stimuler les relations entre les régions de l'Ukraine, partie intégrante de la politique économique régionale.

Mots-clés: mécanisme de l'administration publique, potentiel naturel et économique, développement naturel et économique, région, foresterie, marketing, écologisation, institutionnalisme, limites interprofessionnelles, transformation du processus de reproduction, conservation des ressources

Підписано до друку 30.01.2020
Формат 148x210 мм. Обл.-вид. арк. 1,5.
Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1805 від 25.05.2004
Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів державної
служби зайнятості України
03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536 -14-85